Eliçin, Ö., Yıkmış, A. (2014). Otizmi olan öğrencilere okuma-yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(Özel Sayı),* 231-242.

Geliş Tarihi:21.01.2014 Kabul Tarihi: 16/12/2014

OTİZMİ OLAN ÖĞRENCİLERE OKUMA YAZMA ÖĞRETME KONUSUNDA SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ*

Özge ELİÇİN**
Ahmet YIKMIŞ***

ÖZ

Otizmi olan öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerilerinin incelendiği bu çalışma niteliksel olarak yapılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığı ile toplanmıştır. Araştırma İstanbul ili Anadolu yakasında bulunan altı ilköğretim okulunda sınıf öğretmenliği bölümünden mezun olan katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 20 ile 45 dakika arası sürmüştür. Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Otizm, okuma yazma öğretimi, nitel araştırma

ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS' OPINIONS AND SUGGESTIONS ABOUT TEACHING LITERACY TO AUTISTIC CHILDREN

ABSTRACT

The purpose of this qualitative study is to investigate elementary school teachers' opinions and suggestions about teaching autistic children how to read and write. Data was collected through semi-structured interviews. Participants of the study are elementary school teachers of six elementary schools in Anatolian side of Istanbul. Duration of each interview was between 20 - 45 minutes. Content analysis was performed on the collected data.

Keywords: Autism, teaching literacy, qualitative study

---

* Çalışma 23. Özel Eğitim Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr. Görv., Uludağ Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, e-posta: ozge.elicin@gmail.com
*** Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, e-posta: ayikmis@hotmail.com

1.GİRİŞ

Otizm, ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel yetersizliktir. Toplumsal etkileşimde ve iletişimde yetersizlikler ile davranış, ilgi ve etkinliklerde sınırlı, basmakalıp ve yineleyici örüntü özelliklerini içerir. Toplumsal iletişimde kullanılan dil ya da sembolik/imgesel oyun becerilerinin en az birinde üç yaşından önce gecikmelerin ya da olağandışı bir işlevselliğin ortaya çıktığı görülür (Diken, 2010). Amerikan Psikiyatri Birliği'nin DSM-IV ve Dünya Sağlık Örgütü'nün ICD-10 kılavuzlarına göre, otizm spektrum bozukluğu kapsamında beş ayrı alt kategori yer almaktadır (American Psychiatric Association, 1994, World Healt Organization, 1993). Bu alt kategoriler; (1) Otizm, (2) Asperger sendromu, (3) Atipik Otizm, (4) Çocukluk dezentegratif bozukluğu, (5) Rett sendromu'dur.

Amerikan Psikiyatri Birliği'nin 2000 yılında yayımladığı DSM-IV-TR kılavuzuna göre, Otizm Spektrum Bozukluğu; (a) sosyal etkileşim sorunları, (b) iletişim sorunları, (c) sınırlı/yineleyici ilgi ve davranışlar olarak kategorize edilmiştir. Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013 yılında DSM-V'i yayınlamıştır. Yayınlanan bu kılavuzda Nörogelişimsel bozukluklar kategorisi altında "Otizm Açılımı Kapsamında Bozukluk" terimi kullanılmıştır.

Yayınlanan kılavuzda DSM-IV' ten farklı olarak bazı değişiklikler görülmektedir. Bunlardan biri, otistik bozukluk, Asperger bozukluğu ya da başka türlü adlandırılamayan yaygın gelişimsel bozukluk kesin tanısı almış olan kişilere otizm açılımı kapsamında bozukluk tanısı konması gerektiğidir. Toplumsal iletişimde belirgin eksiklikleri olan, ancak belirtileri, otizm açılımı kapsamındaki bozukluk için başka türlü tanı ölçütlerini karşılayan kişilerin toplumsal iletişim bozukluğu açısından değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Köroğlu, 2013).

Otizmli çocukların dikkati sağlama, bilgiyi işleme ve hafızada tutma alanlarında yaşadığı sıkıntılar onların akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir (Tekin-İftar ve Değirmenci, 2012). Otizmli bireylerin sosyal ve iletişim becerilerinin yanı sıra akademik becerilerinin de geliştirilmesi gerekmektedir (Pennington, 2010). Otizmi olan birçok çocuk dikkat ve motivasyon eksikliğinden dolayı okuma yazma becerilerini sergilemekte başarısız olmaktadırlar. Okuma; fonolojik farkındalık, kelime çözümleme gibi birçok bilişsel süreci içinde barındırmaktadır. Otizmli çocukların bilişsel becerilerde yaşadığı güçlükler onların okuma alanında zorlanmalarına neden olmaktadır. Yazma; el-göz koordinasyonu, küçük kas becerileri gibi yeterliliklerin yanı sıra yine bilişsel birçok süreci içinde barındırdığı için otizmli bireyler için zor bir beceri haline gelmektedir (Chiang ve Lin, 2007).

Otizmli çocukların okuma yazma becerilerini sergilemeleri için birtakım önkoşul becerileri gerçekleştirmiş olmaları gerekmektedir. Bunlar; meyve, sebze ve zıt kavramlar gibi genel bilgi dağarcığına sahip olma, aynı olanı bulma, farklı olanı bulma gibi becerileri gerçekleştirebilmek için görme yetisine sahip olma, ses taklidi sesin yönünü bulma gibi becerileri yerine getirebilmek için işitme yetisine sahip olma, kendini ifade edebilmek için konuşma yetisine sahip olmadır. Buna ek olarak kaba ve ince motor becerileri yerine getirebilme, yeterli hazır bulunuşluk düzeyinde olma, dinleme becerisine sahip olma, kalem tutabilme ve el-göz koordinasyonuna sahip olma da okuma yazma becerilerinin gerçekleştirilebilmesi için oldukça önemlidir (Başal ve Batu, 2002).

Okuma yazma öğretiminde tercih edilen yöntemler bireyin yetersizlik düzeyine göre değişebilmektedir. Örneğin üstün yetenekli öğrencilere metin yöntemi ile okuma yazma

öğretimi uygun olabilmektedir. Metin yönteminde öğrenciye paragraf bütün halinde sunulur ve cümle, kelime, hece ve seslere ayrılır. Bu yöntemde bütünden parçaya gidilir. Hafif ve orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler için ses yöntemi kullanılmaktadır. Burada harflerin okunuşu esas alınmaktadır, günümüzde devlet okullarında uygulanan yöntemdir. Alfabemizde yer alan sesler gruplara ayrılmıştır ve bu sıra izlenerek okuma yazma öğretimi yapılmaktadır. Otizmi olan bireyler için en uygun olan yöntem ise harf yöntemidir. Burada öğrenciye harflerin okunuşu öğretilir. Daha sonra heceler öğretilir ve hecelerin birleştirilmesi ile yeni kelime ve cümlelerin öğretimi yapılır. Burada da parçadan bütüne gidiş söz konusudur (MEB, 2008).

Özel gereksinimli bireylerin kaynaştırma ortamında okuma yazma becerilerini kazanabilmeleri için birtakım düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Okuma yazma sürecinde karşılaşılabilecek güçlükleri önceden belirleyebilmek, ortam düzenlemesi yapabilmek ve ne gibi destek hizmetlerin sağlanacağına karar vermek için öğretmenlerin formal ve informal gözlemlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Akçamete, Gürgür ve Kış, 2003). Otizmli öğrenciler için sınıf ortamında yapılabilecek düzenlemeler; öğrencinin oturma planı, sınıftaki öğrenci sayısı, aile ile iletişim, ek destek gibi alanlarda yapılabilir.

Gelişen ve değişen eğitim sistemi içerisinde otizmli çocuklarla yapılan öğretim düzenlemelerinin güncel tutulması gerekmektedir. Dolayısıyla var olan öğretim düzenlemelerinin nasıl gerçekleştiğinin ortaya çıkartılması önemlidir. Bu amaçla çalışmada otizmi olan öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerilerine başvurulmuştur.

2.YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı otizmi olan öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerilerini belirlemektir. Araştırma betimsel yöntemle desenlenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı ve olayların doğal ortamda gerçekçi bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türüne nitel araştırmalar denmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemi tekniklerinden olan tipik durum örneklemesi tekniğine göre belirlenmiştir. Araştırılması hedeflenen durumun derinlemesine çalışılmasına izin veren bir yöntem olduğu için tipik durum örneklemesi tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu nedenle araştırma, İstanbul ili Anadolu Yakasında bulunan altı ilkokulda, sınıf öğretmenliği bölümünden mezun olan 18 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 10'u kadın, 8'i erkektir. Katılımcıların öğretmenlik süreleri 1 ile 22 yıl arasında, yaşları ise 25-42 arasında değişmektedir.

2.2. Verilerin Toplanması

Otizmi olan öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerilerine başvurulan bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacı görüşme sorularını, alanyazın taraması sonucu oluşturulan 17

tane sorunun bulunduğu soru havuzunun içinden seçmiştir. Belirlenen soruların araştırmanın amacına uygunluğunu üç uzman değerlendirmiş, yapılan inceleme sonucunda 10 sorudan oluşan görüşme formu ortaya çıkmıştır. Görüşme formunda aşağıdaki sorular yer almaktadır;

1. Otizmli bir öğrencinin okuma yazması ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
2. Sınıfınızdaki otizmli öğrenciniz ile okuma yazma çalışması yapıyor musunuz?
3. Otizmli öğrenciniz için okuma yazma öğretimi ile ilgili amaçları nasıl belirliyorsunuz?
4. Otizmli öğrenciniz için hangi yöntemi kullanıyorsunuz ve nasıl etkinlikler yapıyorsunuz?
5. Otizmli öğrencinize okuma yazma öğretirken karşılaştığınız zorluklar nelerdir?
6. Okuma yazma öğretiminde kullandığınız yöntemin etkili olup olmadığını nasıl anlıyorsunuz?
7. Okuma yazma öğretimi sürecinde otizmli öğrencinizin ailesini nasıl bilgilendiriyorsunuz?
8. Otizmli öğrencinizin ailesinden nasıl destek bekliyorsunuz?
9. Otizmi olan çocuklara okuma yazma öğreten kişilere önerileriniz nelerdir?
10. Okuma yazma öğretimi ile ilgili okul yönetimi, Milli Eğitim Bakanlığı ve Rehberlik Araştırma Merkezlerinden beklentileriniz nelerdir?

Araştırmanın görüşme sorularının amaca uygunluğunun belirlenebilmesi için Anadolu yakasında bulunan ilkokullardan birinde sınıf öğretmenliği bölümünden mezun üç kişiyle ön görüşme yapılmıştır. Bu görüşme sonunda öğretmenlerin vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda görüşme soruları üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Araştırma sorularının kesinleştirilmesinden sonra araştırmanın katılımcıları belirlenmiş ve 18 öğretmen araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmacı görüşme öncesinde her bir katılımcıya araştırmanın amacının ne olduğunu ve görüş bildirirken açıkça, çekinmeden görüşlerini bildirebileceklerini belirtmiştir. Bunun yanı sıra araştırmacı anlaşılmayan soruları tekrar okuyabileceğini de eklemiştir.

Araştırmacı öğretmenlere, araştırmanın analiz sürecinde herhangi bir yanlışlığa yol açmaması için görüşmelerin ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınacağını belirtmiş, kayıtların sadece analiz yapacak uygulamacı tarafından dinleneceğini vurgulamıştır. Araştırma görüşme soruları önceden öğretmenlere gösterilmemiş, görüşme esnasında öğretmenler sorularla ilk defa karşılaşmışlardır. Görüşmeler 20 ile 45 dakika arası sürmüştür. Araştırmacı konu dışına çıkan öğretmenleri tekrar konuya yönlendirmiştir.

2.3. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın iç geçerliği, araştırma görüşme sorularının alanında uzman kişilere danışılmasıyla sağlanmıştır. Uzman kişilerden araştırma görüşme sorularına, verilerine ve yorumlarına yönelik görüş alınmıştır. Bunun yanı sıra analiz aşaması sonlandırıldıktan sonra elde edilen sonuçlar ve yorumlar 3 öğretmene gösterilmiş, öğretmenlerden bu sonuçlara ilişkin teyit alınmıştır. Bunun yanı sıra araştırma verileri içerisinden doğrudan alıntılar yapılarak araştırmanın dış geçerliği sağlanmıştır. Araştırmada aynı zamanda tutarlık incelemesi de yapılmış, ulaşılan sonuçlar alanında uzman bir kişi tarafından incelenmiştir. Verilerin tutarlı olduğu tespit edilmiştir.

2.4. Verilerin Analiz Edilmesi

Araştırma verileri betimsel araştırma yöntemlerinde kullanılan içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmacı görüşmelere ilişkin ses kayıtlarını, hiçbir değişiklik yapmadan yazılı doküman haline getirmiştir. Elde edilen yazılı doküman alanında uzman bir kişi tarafından incelenmiş, ses kayıtları ile yazılı doküman arasındaki doğruluk teyit edilmiştir. Analiz aşamasının daha kolay yapılabilmesi için öğretmenlerden alınan bilgi ve görüşler tablo haline getirilmiştir. Her bir katılımcının vermiş olduğu yanıtlar incelenerek kodlar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler ışığında araştırmanın temaları belirlenmiştir.

3.BULGULAR

Araştırma bulgularına yarı-yapılandırılmış görüşmelerinden elde edilen veriler analiz edilerek ulaşılmıştır. Görüşmelerde katılımcılara 9 açık 1 kapalı uçlu olmak üzere toplam 10 soru yöneltilmiştir. Araştırmanın analizi esnasında ortaya çıkan temalar; "otizm ve okuma yazma", "amaçların belirlenmesi", "yöntemlerin belirlenmesi ve yapılan etkinlikler", karşılaşılan zorluklar", "değerlendirme", "bilgilendirme", "destek alma", "öneriler", "beklentiler" olarak belirlenmiştir.

3.1. "Otizmli bir öğrencinin okuma yazma öğrenmesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?" sorusuna ilişkin bulgular

Otizmli bir öğrencinin okuma yazma öğrenmesine ilişkin 11 öğretmen "tekrar gereksinimi" duyduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden Ö2 "diğer öğrencilere öğretim yaptığım şekliyle tek seferde otizmli öğrencime öğretim yapmam yeterli olmuyor, mutlaka birkaç kez daha çalışmamız gerekiyor", Ö5 "Her ne kadar tekrar etmemiz gerekse de sonunda arkadaşları gibi öğreniyor", Ö9 "Bol bol tekrar etmemiz gerekiyor, diğerlerinin hızına yetişemiyoruz ama olumlu oluyor" şeklinde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerden 9'u ise "materyal gereksinimi" duyduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden Ö1 "Elimizde bulunan materyaller bazen yetersiz kalıyor, ek bir şeyler olsun istiyoruz ama bunları hazırlayacak vaktimiz olmuyor", Ö4 "Bu çocuklar için önceden bazı okuma yazma gereçlerini bize hazırlayıp verseler bu kadar zor durumda kalmayız, biz de bildiğimiz kadar elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz", Ö6 "Az araç gereçle çok iş yapıyoruz, yetmediğini biliyoruz ama nasıl daha iyi araç gereç hazırlarız onu araştırıyoruz, piyasada olan ek kitapları aileye aldırıyorum" şeklinde yanıt vermiştir. Otizmli öğrencilerin sesli, resimli gibi geleneksel materyallerin dışında materyallerle daha iyi öğrenebileceklerini ifade eden öğretmenler, bu gibi materyallerin okullarında bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda Ö5 "Bu çocuklar için daha canlı araç gerece ihtiyaç var, benim öğrencim sesli şeylere karşı ilgi duyuyor, böyle bir materyal olsa okuma daha hızlı olur bence", Ö12 "Otistik çocuklar bizim elimizdekilerle öğrenemiyor, daha ilgi çekici şeyler olsa, sesli resimli şeyler daha iyi öğrenirler, elimizden geldiği kadar bir şeyler yapıyoruz ama okulda hazır bir şey yok" şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Birinci soruya ilişkin verilen yanıtlar arasındaki bir konu ise müfredat değişimidir. Bu konuya ilişkin 5 öğretmen görüş bildirmiş, sık sık müfredat değişiminin otizmli çocukların okuma yazma öğrenmeleri üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ifade etmişlerdir. 2 öğretmen "aile desteği" konusunda görüş bildirmiş, okuma yazma öğretme işinin ailelerle işbirliği içerisinde yapılabileceğini vurgulamışlardır. Ö3 "Her gün mutlaka

aileye yaptıklarımızı veriyorum, onlar evde tekrar etmezse ben burada tek başıma çocuğu bir yere getiremiyorum", Ö9 "Aileler bizim bitirdiğimiz konuları evde tekrar ediyorlar, onlar da işin içinde olunca daha hızlı ilerliyoruz" şeklinde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerden sadece bir tanesi sesi hissettirmenin öneminden bahsetmiş, otizmli çocukların okuma yazma öğrenmelerinin, sesi hissetmeleri ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

3.2. "Sınıfınızdaki otizmli öğrenciniz ile okuma yazma çalışması yapıyor musunuz?" sorusuna ilişkin bulgular

Öğretmenlerin tamamı sınıfında bulunan otizmli öğrencileri ile okuma yazma çalışması yaptıklarını belirtmişlerdir.

3.3. "Otizmli öğrenciniz için okuma yazma öğretimi ile ilgili amaçları nasıl belirliyorsunuz?" sorusuna ilişkin bulgular

Okuma yazma öğretimi ile ilgili amaçların belirlenmesine yönelik 12 öğretmen MEB'in oluşturduğu amaçların içinden otizmli öğrencilerine uygun olanları seçtiklerini belirtmiştir. Öğretmenlerden Ö1 "Zaten program belli biz o programdan öğrenciye uygun olanı belirliyoruz", Ö2 "Müfredatın içinden sırayla seçiyoruz" gibi benzer görüş bildirmişlerdir. 6 öğretmen ise öğrencinin performansına göre amaç seçtiklerini dile getirmişlerdir. Ö6 "Müfredatta belli olan amaçlardan bazen uygun olmayanlar olabiliyor, yazılı olarak farklı amaç görünse de ben öğrencinin performansına uygun hareket ediyorum", Ö17 "Öğrencimin başarısını sürekli takip ettiğim için amaçların üzerinde oynayabiliyorum" şeklinde görüş bildirmişlerdir.

3.4. "Otizmli öğrenciniz için hangi yöntemi kullanıyorsunuz ve nasıl etkinlikler yapıyorsunuz?" sorusuna ilişkin bulgular

Otizmli öğrencileri ile kullandıkları yönteme ilişkin yanıt veren 17 öğretmen ses temelli cümle yöntemini tercih ettiklerini, 1 öğretmen ise parçala-böl-birleştir yöntemini tercih ettiğini belirtmiştir.

3.5. "Otizmli öğrencinize okuma yazma becerileri öğretirken karşılaştığınız zorluklar nelerdir?" sorusuna ilişkin bulgular

Bu soruya yanıt veren 16 öğretmen otizmli öğrencilerinin çok fazla dikkat dağınıklığı yaşadıklarını, bu sebeple öğretim sürecinde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Ö7 "Dikkati çok dağınık, bunu atlatabilsek çok daha hızlı öğrenebilir ama dikkatini derse toplaması uzun sürüyor", Ö11 "Dikkat sorunumuz var, onun dışında öğrenmesine engel olacak bir durum yok" şeklinde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerden 5 tanesi ise otizmli öğrencilerinin sırada oturma problemi yaşadıklarından dolayı öğretim süreçlerinin olumsuz etkilendiğini dile getirmiştir. Öğretmenlerden Ö13 "Sırada uzun süreli oturamıyor, sürekli kalkıp sınıfta dolaşmak istiyor, bu da onun bir şeyler öğrenmesini engelliyor", Ö14 "Benim öğrencimin en büyük sorunu yerinde ders boyu oturamaması, bu sorunu çözmeye çalışıyoruz, kısa kısa çalışıyoruz ama sınıf mevcudu kalabalık her zaman kısa kısa çalışamayabiliyorum", şeklinde ifade etmişlerdir. 3 öğretmen de destek veren ikinci bir kişinin sınıfta bulunmaması dolayısıyla öğretim sürecinde zorlandıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlerden Ö5 "Sınıfta öğrencinin özel öğretmeni ya da anne bile olsa benim işim çok kolaylaşacak, tek başıma sınıfı idare etmek ve otistik öğrencimle çalışmak çok zor oluyor", Ö12 "Aslında yardımcı ablalar gibi öğrencinin yanında biri daha olsa öğrenci çok hızlı ilerler ama düzenli bir şekilde okula

gelecek birini bulmakta aile çok zorlanıyor, maddi durumları da iyi değil" şeklinde görüş bildirmişlerdir.

3.6. "Okuma yazma öğretiminde kullandığınız yöntemin etkili olup olmadığını nasıl anlıyorsunuz?" sorusuna ilişkin bulgular

Bu soruya ilişkin 16 öğretmen, kullandığı yöntemin etkili olup olmadığını otizmli çocuklarının performanslarını gözleyerek anladıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Ö2 "Sınıfta öğrencinin neyi ne kadar yapabildiğini gözlüyorum zaten, etkili olmasa bir sonraki adıma geçemem", Ö4 "Öğrencimi artık çok iyi tanıyorum, derste ona verdiğim görevleri yerine getirip getirmediğine göre anlayabiliyorum" şeklide görüş bildirmişlerdir. 8 öğretmen otizmli öğrencilerinden aldıkları geri dönütlerle (ödev, yazılı) anladıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerden Ö8 "Mutlaka bir konu bitiminde öğrenip öğrenmediğine ilişkin küçük sınav yapıyorum, oradan anlaşılıyor zaten", Ö16 "Benim sınıfta vaktim olmasa da ailelere evde yapmaları için sınav gibi ödevler veriyorum, onlar da bana öğrencinin ne kadar yaptığını anlatıyorlar bu şekilde anlıyorum", şeklinde görüş bildirmişlerdir. 3 öğretmen ise dönem sonu yapmış oldukları değerlendirme sonucunda anladıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Ö3 "Yazılı yapınca tabi soruları öğrenciye göre ayarlıyorum ben, oradan belli oluyor", Ö7 "Diğer öğrencilerle birlikte yaptığım ortak sınavlarda onun da başarısını görmüş oluyorum" şeklinde ifade etmişlerdir.

3.7. "Okuma yazma öğretimi sürecinde otizmli öğrencinizin ailesini nasıl bilgilendiriyorsunuz?" sorusuna ilişkin bulgular

Okuma yazma öğretimi sürecinde 14 öğretmen, otizmli çocuklarının ailelerini bireysel görüşmelerle bilgilendirdiklerini belirtmiştir. Ö3 "Ders bitiminde zaten aileyle öğrencimin performansı hakkında konuşuyoruz, gerekli bilgilendirmeleri o sırada yapıyorum", Ö9 "Haftada bir gün mutlaka yüz yüze öğretmenler odasında konuşuyoruz" şeklinde görüş bildirmişlerdir. 9 öğretmen dönem başı sınıf toplantılarında aileleri bilgilendirdiklerini dile getirmiştir. Ö4 "Dönem başında ailelerle toplantı yapıyoruz, o toplantıda hem genel olarak hem de toplantı sonrasında özel olarak aileye gerekli bilgileri veriyorum", Ö7 "Aile toplantılarında, dönem başında yapıyoruz genelde, her şeyi aileyle paylaşıyorum" şeklinde ifade etmişlerdir. 3 öğretmen iletişim defteri kullandıklarını, 1 öğretmen ise özel eğitim öğretmeni aracılığı ile bilgilendirdiklerini belirtmişlerdir.

3.8. "Otizmli öğrencinizin ailesinden nasıl destek bekliyorsunuz?" sorusuna ilişkin bulgular

18 öğretmen otizmli öğrencilerinin ailelerinden evde tekrar yapmalarını beklediklerini, 3 öğretmen ailelerin destek vermediklerini, 1 öğretmen ise ailelerden destek vermelerini beklemediğini ifade etmiştir. Öğretmenlerden Ö12 "Sınıfta yaptığımız etkinlikleri evde mutlaka yapmalarını söylüyorum", Ö16 "Ben aileye her seferinde okulda öğrendiklerini evde tekrar etmesi lazım diyorum ama çok yoğun çalışan bir anne baba olduğu için destek veremiyorlar", Ö15 "Benim öğrettiklerimi bozma tehlikeleri var, bir daha baştan başlamamak için aileyi öğretim sürecine karıştırmıyorum" şeklinde görüş bildirmişlerdir

3.9. "Otizmi olan çocuklara okuma yazma öğreten kişilere önerileriniz nelerdir?" sorusuna ilişkin bulgular

Okuma yazma öğreten kişilere 17 öğretmen sabırlı olmak gerektiği konusunda, 11 öğretmen öğrenciye özgüven vermek gerektiği konusunda, 8 öğretmen hoşgörülü olmak

gerektiği konusunda, 4 öğretmen ise okuma-yazma öğretim sürecinde aileden ya da bir uzmandan destek almak gerektiği konusunda öneri bildirmişlerdir. Öğretmenlerden Ö2 "Okuma yazma öğretmek olsun başka bir şey olsun kesinlikle sabırlı olmak gerekiyor", Ö4 "Ona yapabileceğini hissettirdiğiniz zaman daha başarılı oluyor, özgüven vermek bence önemli", Ö7 "Her zaman istediğiniz zamanda öğrenemeyebiliyorlar, güler yüzle karşılamak lazım, asık suratlı olunca devam etmek istemiyor mesela öğrencim", Ö3 "Eğer aile yanınızdaysa bu süreç kolay gidiyor, en önemlisi bunu başarmak" şeklinde görüş bildirmişlerdir.

3.10. "Okuma yazma öğretimi ile ilgili okul yönetimi, MEB ve RAM'dan beklentileriniz nelerdir?" sorusuna ilişkin bulgular

Öğretmenlerin okul yönetiminden beklentilerine ilişkin belirttikleri görüşlere bakıldığında 12 öğretmen okul yönetiminden materyal temini konusunda, 6 öğretmen özel gereksinimli öğrencilerle ilgili daha fazla bilgiye ulaşmak için çeşitli seminerlerin, okullarında düzenlenmesi konusunda görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu konuda 4 öğretmen ise okul yönetiminden çok memnun olduklarını ve herhangi bir beklentilerinin olmadıklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerden Ö9 "Sadece okuma yazma konusu için değil, otistik çocukların toplum içindeki yeri ve sorunları ile ilgili hem öğretmenlerin hem ailelerin bilinçlendirilmesi için idareden yardım istiyoruz. Otistik çocuğun sınıfındaki çocuklar bilgili olsa da diğer sınıfların bu konuda haberi bile yok. Çocuklara teneffüslerde çok farklı davranıyorlar. Burada idareye çok büyük görev düşüyor" şeklinde görüş bildirmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığından beklentilerine ilişkin 14 öğretmen müfredat değişiminin sık yapılmaması konusunda, 9 öğretmen özel gereksinimli öğrencilerle ilgili daha fazla bilgiye ulaşmak için çeşitli seminerlerin düzenlenmesi konusunda, 3 öğretmen ise otizmi olan bireylerin teknoloji destekli eğitim uygulamalarına olan ilgilerinden dolayı bu tür materyallere gereksinim duydukları konusunda görüş bildirmişlerdir. Ö3 "Teknoloji ile ilgili çok yeni gelişmelerin olduğunu biliyoruz, duyuyoruz. Otistik çocuklar da telefonlara, tablet bilgisayarlara, masa üstü bilgisayarlara çok ilgi duyuyor. Biz Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bazı becerilere ilişkin tablet bilgisayar ya da masa üstü bilgisayarda çalışmaya uygun müfredat geliştirmelerini bekliyoruz" şeklinde görüş bildirmiştir.

Rehberlik Araştırma Merkezlerinden beklentilerine ilişkin 11 öğretmen okullarında eğitim alan otizmli öğrenciler için hazırlanacak olan modüllerin ayrıntılı açıklamalarına yer verilmesi gerektiğini ve bu bilgilerin öğretmenlere kitapçık şeklinde hazırlanması gerektiği konusunda, 6 öğretmen otizmi olan öğrencilerin tanılama süreçlerine ilişkin yapılan yanlışların onların eğitim hayatını olumsuz etkilediği gerekçesiyle tanılama sürecinin daha dikkatli yapılması gerektiği konusunda, 4 öğretmen ise otizmin ne olduğu, eğitim uygulamaları ve ailelerin neler yapması gerektiğine ilişkin çeşitli konularda aileleri bilgilendirmek amaçlı kitapçıkların hazırlanıp ailelere verilmesi gerektiği konusunda görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerden Ö9 "Öğrencinin performansına ilişkin bilginin yanı sıra kazanımları da gönderiyorlar ama bunlar çok gerçekçi olmuyor, biz yeniden değerlendiriyoruz çocuğu neredeyse, bu konuda daha özenli çalışmalarını bekliyoruz", Ö15 ise "Böyle bir müdürlük olduğunu duymuştum ama inanın hiçbir bilgim yok bu konuda" şeklinde görüş bildirmişlerdir.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada otizmi olan öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerileri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmaya sınıfında otizm tanısı almış öğrencisi bulunan 18 sınıf öğretmeni katılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bilgiler ışığında her öğretmenin otizmli öğrencisine okuma yazma öğretme süreçlerinin birbirlerinden farklılık gösterdiği görülmüştür.

Araştırmanın birinci teması olan "otizm ve okuma yazma" temasına ilişkin elde edilen bilgiler doğrultusunda öğretmenler okuma yazma öğretme sürecine ilişkin farklı görüşler bildirmişlerdir. Öğretmenler, otizmli bir çocuğa okuma yazma öğretme sürecinde tekrar gereksinimi, materyal gereksinimi, müfredat değişimi, aile desteği ve sesi hissettirmenin önemi gibi farklı konularda görüş bildirmişlerdir. Araştırmanın ikinci teması olan "amaçların belirlenmesi" temasına ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda öğretmenler iki farklı görüş bildirdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin on ikisi Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu amaçların içinden uygun olanları öğrenci için belirlerken, altısı çocuğun performansına göre karar verdiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerden hiçbiri kaynaştırma öğrencisi için eğitim öğretim yılı başında düzenlenmesi gereken Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı toplantılarından bahsetmemiştir. Kaynaştırma öğrencisi için gerçekçi amaçların belirlenebilmesi, öğretimde zaman kaybının önlenmesi ve bireyin performansına uygun amaçların belirlenebilmesi için bu toplantının düzenlenmesi gerekmektedir (Barrie ve Mcdonald, 2002).

Araştırmanın üçüncü teması olan "yöntemlerin belirlenmesi ve yapılan etkinlikler" temasına ilişkin elde edilen bilgiler ışığında öğretmenlerin otizm tanılı öğrencileri için yöntem belirlerken çoğunlukla geçerli müfredata uygun ses temelli cümle yöntemini tercih ettiklerini, sadece bir öğretmenin parçala-böl-birleştir yöntemini tercih ettiği görülmektedir. Burada otizmli bireyler için zihinsel engelli bireylerde ve normal gelişim gösteren bireylerde kullanılan ses temelli yöntemin tercih edildiği görülmektedir. Özel eğitim gereksinimi olan bireylere eğitim ortamlarında yararlanabileceği en üst düzeyde fırsat sunmak gerekmektedir (Kargın, 2004). Okuma yazma öğretimine ilişkin yapılan etkinliklere bakıldığında ise öğretmenlerin farklı etkinlikleri tercih ettiği görülmektedir. Öğretmenlerden on biri çizgi çalışmalarını, dokuzu hece/kelime ağaçlarını, altısı tombala, beşi okuma yarışları gibi farklı etkinlikleri gerçekleştirmektedirler.

Araştırmanın dördüncü teması olan "karşılaşılan zorluklar" temasına ilişkin elde edilen sonuçlara bakıldığında öğretmenlerin farklı konularda zorluk yaşadıkları görülmektedir. Öğretmenlerden on altısı otizmli öğrencisinin dikkati ile ilgili zorluk yaşadığını, beşi öğrencilerinin sırada oturma problemleri olduğunu, üçü destek veren ikinci bir kişinin olmadığına ilişkin problem yaşadıklarını dile getirmiştir. Araştırma bulguları Saraç ve Çolak (2012)'ın yapmış olduğu araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Kaynaştırma öğrencileri ile öğretim etkinliklerinde yaşadıkları sorunları dile getiren sınıf öğretmenleri, öğrencilerin problem davranışları yüzünden öğretim gerçekleştirmediklerini, öğrencilerin dikkatini toplamakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın bir diğer teması olan "değerlendirme" temasına ilişkin elde edilen bilgiler ışığında öğretmenlerin kullandıkları yöntemin etkili olup olmadığını farklı şekillerde anladıkları görülmektedir. Öğretmenlerden on altısı öğrencilerindeki gelişmeleri takip ederek, sekizi öğrencilerinden aldıkları geri dönütleri inceleyerek, üçü ise dönem sonu

yaptıkları değerlendirmede kullandıkları yöntemin etkili olup olmadığını anladıklarını dile getirmişlerdir.

Araştırmanın bir başka teması olan "bilgilendirme" temasına ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında öğretmenlerin, aileleri farklı şekillerde bilgilendirdikleri görülmektedir. Öğretmenlerden on dördü bireysel görüşme yaptığını, dokuzu dönem başında sınıf toplantısı yaptığını, üçü defterle iletişim sağladığını, biri ise özel eğitim öğretmeni aracılığı ile bilgilendirme yaptığını dile getirmiştir. Ülkemizde Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006), Madde 6'da ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif olarak katılımları ve eğitimlerinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir.

Araştırmanın bir diğer teması olan "destek alma" temasına ilişkin elde edilen bilgiler doğrultusunda öğretmenlerin on yedisinin ailelerden yapılan çalışmaları evlerinde tekrar etmeleri gerektiğine ilişkin görüş bildirmişlerdir. Bunun yanı sıra üç öğretmen ailelerden gerekli desteği görmedikleri dile getirmişlerdir. Öğretmenlerden bir tanesi ise aileden destek beklemediğini belirtmiştir. Kaynaştırma öğrencisinin başarısını olumlu yönde etkilemek için ailelerle öğretmenlerin işbirliği içerisinde olması, öğretmenlerin kolaylaştırıcı, öğretici, danışman, iletişimci, görüşmeci, kaynak sağlayıcı ve arkadaşlık gibi birçok görevi üstlenmesi gerekmektedir (Berger, 2008). Araştırmanın sekizinci teması olan "öneriler" temasına ilişkin öğretmenlerden elde edilen görüşler ışığında öğretmenlerin, otizmi olan çocuklara okuma-yazma öğreten kişilere önerileri sabırlı olmak, özgüven vermek, hoşgörülü olmak ve destek almak yönünde olmuştur.

Araştırmanın son teması olan "beklentiler" temasına ilişkin elde edilen görüşler doğrultusunda öğretmenlerin okul yönetiminden, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ve Rehberlik Araştırma Merkezlerinden beklentileri bazı benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Öğretmenlerden on ikisi okul yönetiminden materyal ve seminer gereksinimine ilişkin görüş bildirirken, dördü okul yönetiminden beklentisi olmadığını dile getirmiştir. Öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığı'ndan beklentilerine bakıldığında on dördünün müfredat değişiminin sık yapılmaması konusunda, 9'u bilgilendirici seminer yapılması gerektiği konusunda, üçü teknoloji destekli materyallerin olması gerektiği konusunda görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerin Rehberlik Araştırma Merkezlerinden beklentilerine bakıldığında on birinin modüllere ilişkin ayrıntılı bilgi verilmesi gerektiği konusunda, altısı doğru tanılama yapılması gerektiği konusunda, dördü ise ailelere kitapçık dağıtılması gerektiği konusunda görüş bildirmişlerdir. Araştırma bulguları alanyazında yapılan araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmalar içerisinde Babaoğla ve Yılmaz (2010)'ın yapmış oldukları çalışmada sınıf öğretmenlerinin okul yönteminden benzer beklentiler içerisinde olduğunu göstermektedir. Bir diğer çalışmada sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunlara getirdikleri çözüm önerileri içinde okul yönetimi ve aile arasında yapılması gereken seminerler önerilmiştir (Bilen, 2007).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada otizmi olan öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerileri incelenmiştir. Araştırmaya katılan 18 sınıf öğretmeni ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Araştırmada 9 açık 1 kapalı uçlu, toplam 10 soru sorulmuştur. Araştırma bulguları içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında temel olarak göze çarpan bulgulardan biri öğretmenlerin otizmli çocuklara okuma yazma öğretme konusunda destek beklediği yönündedir. Buna ek

olarak öğretmenlerin yöntem seçimi ve performans değerlendirme konusunda informal gözlemlere yer verdiği görülmektedir. Yapılan bu araştırmadan elde edilen bulgular ışığında uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik bazı öneriler verilebilir;

5.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- Otizmi olan çocuklarla teknoloji destekli materyallerle okuma yazma çalışmaları yapılabilir
- Aileler okuma yazma sürecine aktif olarak katılabilir
- Uzmanlar uygulamacıların karşılaştıkları sorunları ortadan kaldırma yollarına ilişkin bilgilendirici seminerler düzenleyebilir

5.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler

- Otizmi olan çocukların okuma yazma öğrenme sürecinde karşılaştıkları zorlukları ortaya çıkarmak için gözleme dayalı bir araştırma yapabilir
- Otizmi olan çocuklara okuma yazma öğretme sürecinde ailelerin aktif katılımının sağlandığı deneysel bir çalışma yapılabilir
- Otizmi olan çocuklara teknoloji destekli öğretim materyali tasarlanıp bu materyalin etkililiği sınanabilir

KAYNAKLAR

Akçamete, G., Gürgür, H., ve Kış, A. (2003). Kaynaştırma programlarına yerleştirilmiş özel gereksinimli öğrencilerin okuma yazma becerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4 (2) 39-53.

American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Four Edition.* Washington DC: APA.

Babaoğlan, E., ve Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilikleri. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi,* 18 (2), 345-354.

Barrie, W., ve McDonald, J. (2011). Administrative support for student-led individualized education programs. *Remedial and Special Education,* 23, 116-121.

Berger, E. H. (2008). *Parents As Partners İn Education: Families And Schools Working Together*. New Jersey: Pearson.

Bilen, E. (2007). *Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüş ve Çözüm Önerileri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.

Chiang, H., & Lin, Y. (2007). Reading comprehension instruction for students with autism spectrum disorders. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 22 (4), 259-267.

Diken, İ. H. (2010). Otistik bozukluğu olan öğrenciler. İ. H. Diken, (Ed.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler Ve Özel Eğitim* İçinde (411-444). Ankara: Pegem Akademi.

Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 2 (5), 1-13.

Kırcaali-İftar. G. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların öğretimi. E. Tekin-İftar (Ed). *Otizm Spektrum Bozukluğuna Genel Bakış* (s. 17-44). Ankara: Vize Yayıncılık.

Köroğlu, E. (2013). *DSM-5 Tanı ölçütleri başvuru el kitabı*. İstanbul.

MEB. (2008). *Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı.* Ankara.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 26184: 31 Mayıs 2006.

Pennington, R. C. (2010). Computer asisted instruction for teaching academic skills to students with autism spectrum disorders: a review of literature. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 25 (4), 239-248.

Saraç, T., ve Çolak, A. (2012). Kaynaştırma uygulamaları sürecinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüş ve önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 8 (1), 13-28.

Tekin-İftar, E., ve Değirmenci, H. D. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların öğretimi. E. Tekin-İftar (Ed). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar Ve Eğitimleri* (s. 267-321). Ankara: Vize Yayıncılık.

World Health Organization (1993). *The ICD-10 Classification of Mental and Behavioral Disorders.* Cenevre: WHO.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.